

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ ІМЕНІ П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО**

ДРОБИШ АНАСТАСІЯ АНДРІЇВНА

УДК 78.071.1(436)Брукнер:783(043.3/.5)

**ДУХОВНА МУЗИКА
АНТОНА БРУКНЕРА: ЖАНРОВО-
СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ**

Спеціальність 17.00.03 — Музичне мистецтво

Автореферат

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства**

Київ — 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі історії світової музики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського Міністерства культури та інформаційної політики України (Київ):

Науковий керівник: кандидат мистецтвознавства, доцент
Гнатюк Лариса Анастасівна
Національна музична академія України
імені П. І. Чайковського (Київ)
в. о. професора кафедри історії світової музики

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Шапвалова Людмила Володимирівна
Харківський національний університет мистецтв
імені І. П. Котляревського (Харків)
завідувач кафедри інтерпретології та аналізу музики

кандидат мистецтвознавства, професор
Болгарський Дмитро Анатолійович
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
професор кафедри теорії та методики музичної освіти,
хорового співу та диригування
факультету мистецтв імені А. Авдієвського

Захист відбудеться 12 травня 2021 року о 14:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.005.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук у Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського за адресою: 01001, м. Київ, вул. Архітектора Городецького, 1–3/11, четвертий поверх, зал Ученої ради (фое Малого залу).

З дисертацією можна ознайомитись у читальному залі бібліотеки Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського за адресою: 01001, м. Київ, вул. Архітектора Городецького 1–3/11.

Автореферат розіслано « ____ » квітня 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої Вченої ради,
кандидат мистецтвознавства, доцент

О. Ю. Волосатих

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Антон Брукнер — один із небагатьох композиторів, які пройшли довгий і складний шлях становлення. Відомий насамперед як композитор-симфоніст, А. Брукнер є автором численних духовних творів. Найбільше визнання здобули його меси, які часто називають «симфоніями для церкви», *Te Deum* та кілька мотетів.

Протягом ХХ століття ставлення музикантів і слухачів до музики А. Брукнера було різним. Це пов'язано з культурними процесами, зміною естетичних ідеалів, з політичними реаліями, зокрема політикою Третього Рейху.

З кінця ХХ століття спостерігається зростання зацікавленості творчою спадщиною А. Брукнера. У 1974 році в Лінці відкрито «Brucknerhaus» — концертний зал імені Антона Брукнера. Починаючи з 1977 року, у цьому приміщенні щорічно у вересні проходить міжнародний брукнерівський фестиваль. У 1932 році в Лінці засновано інститут імені А. Брукнера (Bruckner Conservatory Linz), який 2004 року отримав статус приватного університету (Anton Bruckner Privatuniversität für Music).

У рамках щорічного брукнерівського фестивалю виконуються симфонії майстра під керівництвом видатних диригентів світу, серед яких румунський митець Серджиу Челібідаке (Sergiu Celibidache), нідерландський Бернард Хайтінк (Bernard Johan), німецькі Крістіан Тілеманн (Christian Thielemann), Ойген Йохум (Eugen Jochum), Гюнтер Ванд (Günter Wand) та Ніколаус Арнонкур, британський Роджер Норрінгтон (Roger Arthur Carver Norrington), австрійський Герберт фон Караян, американський Денніс Рассел Девіс (Dennis Russell Davies), російський Валерій Гергієв, ізраїльський Данієль Баренбойм (Daniel Barenboim), італійський Клаудіо Аббадо (Claudio Abbado) та інші. Поряд із С. Челібідаке та О. Йохумом, найбільш вдалим виконанням мес А. Брукнера керували нідерландець Філіпп Херревеге (Philippe Herreweghe) та німець Уве Гроноstay (Uwe Gronostay). Найвідомішим та найкращим виконавцем творів А. Брукнера професійні музиканти вважають С. Челібідаке. Останнім часом за кордоном усе частіше виконуються та записуються псалми, духовні хори композитора, а також твори раннього періоду. Сьогодні в концертах духовна музика А. Брукнера звучить поряд із найсучаснішими творами.

У 1997 році засновано брукнерознавчий журнал, у якому публікуються праці виконавців і дослідників творчості А. Брукнера, висвітлюються нові аудіо- й відеозаписи, влаштовуються дискусії щодо інтерпретації творів композитора (переважно симфоній). У 2000 році в Лінці започатковано хорову олімпіаду «*Intercultur*»¹, а з 2007 року місто що два роки запрошує хорові колективи з усього світу для участі в міжнародному хоровому конкурсі та фестивалі імені А. Брукнера. Серед учасників фестивалю були хори-представники майже всіх західноєвропейських країн, а також Росії, Австралії та навіть Південної Африки й Танзанії.

У пострадянських країнах зацікавленість творчістю А. Брукнера є значно меншою, хоча в сусідній Росії останнім часом з'являються нові дослідження як

¹ Організація INTERCULTUR заснована в Німеччині 1988 року та є організатором численних міжнародних хорових конкурсів та фестивалів.

симфонічної, так і духовної музики композитора. Усі симфонії А. Брукнера є в репертуарі петербурзького диригента Володимира Альтшулера, зрідка виконуються mesi і *Te Deum*.

На українській сцені протягом останніх п'ятнадцяти років брукнерівські твори виконували не часто, однак певні кроки на шляху активізації уваги до творчості австрійського композитора все ж таки помітні: у листопаді 2008 року Друга меса прозвучала на фестивалі «Київ Музик Фест» (хор «Хрещатик», диригент Павло Струць, державний академічний духовий оркестр, диригент Олексій Баженов); Сьому симфонію виконав у січні 2010 року Національний симфонічний оркестр під керівництвом Володимира Сіренка. У листопаді 2018 року в Харкові започатковано проєкт диригента Дмитра Морозова, який вирішив виконати всі симфонії А. Брукнера з оркестром Харківського оперного театру. У лютому 2020 року Четверта, «Романтична» симфонія А. Брукнера прозвучала у виконанні Київського симфонічного оркестру під керівництвом італійця Луїджі Гаджера (Luigi Gaggero) у Будинку звукозапису Українського радіо. Ювілейний концерт у НМАУ ім. П. І. Чайковського в листопаді 2016 року розпочався першою частиною *Te Deum*.

Творчість А. Брукнера протягом ХХ століття активно досліджували зарубіжні музикознавці, і дотепер увага до творів композитора та їх виконавської долі не стала меншою. Серед найбільш авторитетних дослідників життя і творчості А. Брукнера назвемо Макса Ауера (Max Auer, 1927), Вернера Вольфа (Werner Wolff, 1942), Кроуфорда Хоуї (Crawford Howie, 2004). Видання всіх симфоній композитора та їх редакцій підготував Леопольд Новак (Leopold Nowak, 1997). Духовна музика майстра перебуває в полі зору Пауля Хокшоу (Paul Hawkshaw, 1997–2013), а Фабіан Фрайсберг (Fabian Freisberg, 2016) у дисертації розглянув духовні твори А. Брукнера з позиції особистісного, професійного розвитку майстра.

Серед українських музикознавців найвпливовішим брукнерознавцем є Лариса Неболюбова (2001). Семантичну програму симфоній А. Брукнера в її жанрових і культурно-історичних зв'язках розглянула Галина Савченко (2005).

Незважаючи на зростання уваги до постаті А. Брукнера, чимало питань, особливо щодо духовної музики, досі є малодослідженими, а в Україні творчість митця — ще й маловиконуваною, хоча, безумовно, заслуговує на пильну увагу.

Загальновідомо, що А. Брукнер ще з дитинства дуже близько сприйняв і згодом яскраво відобразив у своїх творах віровчення католицької церкви. Виток стилю і стилістики музики композитора слід шукати в сутності та розумінні найважливіших християнських догматів. Серед музикознавців поширені дві точки зору щодо підґрунтя творчості майстра. Перша полягає в пантеїстичному світосприйнятті як «концептуальному фундаменті» творів А. Брукнера (І. Белецький, Л. Неболюбова, Л. Раппопорт, М. Філімонова). Інші дослідники розглядають творчість композитора з позиції семантичної концепції «людина віруюча» (Л. Зайцева, Дж. Макалоу, Л. Новак, Д. Скот, Ф. Фрайсберг, П. Хокшоу, К. Хоуї, Л. Шаповалова). Думки про християнський світогляд А. Брукнера й непорушну віру в Бога як Особистість останнім часом дотримуються все більше музикознавців та виконавців творів майстра.

Указуючи на основоположне значення християнського світогляду А. Брукнера, дослідники зазвичай не вдаються до розгляду особливостей католицького віровчення та найважливіших догматів церкви.

Сутність і значення християнського світогляду А. Брукнера найбільш докладно розкриває Людмила Роменська (2016). Вона визначає «богословську концепцію християнської антропології та досвід герменевтичного аналізу» як методологічну установку. Авторка виявляє етапи формування християнської особистості й далі духовний шлях сходження розкриває на прикладі героя Сьомої симфонії А. Брукнера. Л. Роменська покроково обґрунтовує семантику музичного матеріалу симфонії за допомогою релігійної концепції особистості.

Прекрасним прикладом поєднання богословського та музикознавчого аналізу є монографія Катерини Берденникової (2008), у якій розглянуто духовні кантати Й. С. Баха у зв'язку з традиціями лютеранської проповіді. У роботі порушено широке коло тем, пов'язаних із гомілетикою, риторикою, історією теологічної думки добахівського періоду. Підхід К. Берденникової переконує у значимості й необхідності дослідження основ католицького віровчення.

Ураховуючи зазначене, видається необхідним у дисертації залучити до розгляду катехізис католицької церкви й теологічні праці, у яких докладно висвітлено ключові догмати католицької літургії та повсякденного життя мирянина-католика; проаналізувати жанри духовної музики, розкрити проблеми їх функціонування з біблійного погляду; на основі текстів Святого Письма пояснити поняття пізнання Бога, а також процес пізнання через дослідження атрибутів Божої особистості — тобто застосувати богословський підхід до аналітичного осмислення духовної творчості А. Брукнера. Зазначеним зумовлено **актуальність** пропонованого дослідження, яка полягає в таких основних аспектах:

1. Дисертацію присвячено духовній творчості митця, яка в зарубіжному й особливо українському музикознавстві мало досліджена передусім із позицій розкриття семантики літургічних текстів.

2. Враховуючи глибоку релігійність А. Брукнера, його життя і творчість потребують осмислення з позицій розуміння композитором християнських догматів, оскільки саме вони спричинили вибір певних музичних засобів та, як наслідок, вплинули на формування авторського стилю.

3. Твори А. Брукнера, а особливо духовні, потребують докладного богословсько-музикознавчого аналізу для виявлення авторського розуміння текстів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане на кафедрі історії світової музики та відповідає темі № 9 «Історія світової музичної культури» перспективного тематичного плану науково-дослідної діяльності Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (2015–2020). Тему дисертації в остаточному формулюванні затверджено на засіданні Вченої ради Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (протокол № 4 від 5 листопада 2018 р.).

Мета дослідження — виявити жанрово-стильові риси духовної музики Антона Брукнера крізь призму літургічного тексту.

Завдання дослідження:

- узагальнити й систематизувати досвід українського та зарубіжного музикознавства з питань творчості А. Брукнера;
- за результатами аналізу богословської літератури висвітлити основні постулати католицького віровчення;
- розкрити світоглядне та біографічне підґрунтя формування особистості композитора;
- визначити місце духовних творів у творчій спадщині А. Брукнера;
- залучити до розгляду низку біографічних фактів щодо історії створення мотетів, псалмів та інших літургійних творів;
- проаналізувати духовні твори у біблійному контексті;
- розкрити семантику канонічних текстів та особливості їх інтерпретації у творчості композитора.
- на основі аналізу визначити стильові й жанрові особливості духовної музики А. Брукнера.

Об'єкт дослідження — духовна музика А. Брукнера.

Предмет — жанрово-стильові особливості духовних творів А. Брукнера.

Аналітичний матеріал дослідження — усі духовні твори композитора, серед яких твори малої форми, псалми, меси (Реквієм *re minor* включно), *Te Deum*, фесткантата «Preiset den Herrn».

Методологічна база дослідження. *Культурно-історичний та біографічний методи* застосовано для висвітлення епохи, до якої належав А. Брукнер, його релігійного світогляду та історії створення літургійних опусів; принципи *герменевтики* та *екзегетики* використано для дослідження канонічних і біблійних текстів, їх значення у віровченні католицької церкви, а методи *семантичного, інтонаційного, структурного та порівняльно-типологічного аналізу* — у процесі аналізу духовних творів композитора та виявлення їх жанрово-стильових особливостей.

Теоретичною базою дослідження є праці з таких проблем:

- життя і творчість А. Брукнера (А. Бібікова, К. Зенкін, В. Коннов, Д. Локотьянова, Л. Неболюбова, Л. Новак, Н. Решетіло, А. Савченко, І. Томашевський, Ф. Фрайсберг, П. Хокшоу, К. Хоуї);
- австро-німецький музичний романтизм (В. Коннов, Л. Неболюбова);
- стиль у музичному мистецтві загалом і духовній музиці зокрема (О. Клокун, В. Медушевський, М. Михайлов, Є. Назайкінський, Н. Савицька, С. Шип);
- історія жанрів церковної музики (Ю. Булавінцева, С. Булгакова, Е. Вілсон-Діксон, Є. Герцман, О. Гоблик, А. Єфіменко, Л. Зайцева, О. Кальченко, Н. Лозовська, Н. Сімакова, О. Трубенюк);
- музично-теологічний аналіз (К. Берденникова, В. Медушевський);
- теологія та особливості католицького віровчення, зокрема богословське розуміння духовної музики (Августин, В. Васечко, Дж. Джанзон, Катехизис католицької церкви, О. Мень, Дж. Пакер);

— поняття, методи і принципи герменевтики й екзегетики у теології та музикознавстві (В. Кузін, О. Мень, О. Шульга).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в дисертації вперше:

— застосовано принципи екзегетики для аналізу духовних творів А. Брукнера;

— залучено богословську літературу для розкриття змісту канонічних та біблійних текстів у творах А. Брукнера, а також для висвітлення впливу ключових догматів католицького віровчення на його творчий метод;

— здійснено музично-богословський аналіз духовних творів А. Брукнера;

— виявлено етапи формування авторського розуміння та реалізації певних біблійних образів у творах раннього періоду, а також їх кристалізацію у творах зрілого, віденського періоду творчості;

— виявлено жанрово-стильові особливості духовно-музичної спадщини композитора.

Уперше в українському музикознавстві:

— виявлено вплив католицької теології на музичне втілення літургічних текстів у духовній музиці А. Брукнера;

— визначено жанрово-стильові риси духовних творів композитора;

— впроваджено досвід сучасного зарубіжного брукнерознавства;

— у науковий обіг уведено низку невідомих біографічних фактів.

Набули подальшого розвитку ідеї, пов'язані з впливом творів А. Брукнера на розвиток духовної музики у ХХ столітті.

Практичне значення роботи. Матеріали дисертації можуть бути використані для подальших досліджень з історії австро-німецької музики загалом і творчості А. Брукнера зокрема; у курсах історії світової музики, поліфонії, спеціалізованих курсах для хорових диригентів, а також можуть допомогти хормейстерам в інтерпретації духовних творів.

Апробація результатів дисертації відбувалася на засіданнях кафедри історії світової музики, на наукових конференціях (шести міжнародних і двох всеукраїнських):

Міжнародні: «Визначні ювілейні і пам'ятні дати 2014 року» (Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2 грудня 2014 р.); «Музика і християнський світ» (Полтава, ПНПУ ім. В. Г. Короленка, ПДМУ ім. М. В. Лисенка, 16–17 квітня 2015 р.); «Актуальні проблеми сучасного музикознавства» (Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 24 листопада 2015 р.); «Ювілейні та пам'ятні дати 2016 року (пам'яті К. Берденникової)» (Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 14 грудня 2016 р.); «Україна. Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях» (Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2–3 листопада 2017 р.); «Музичний світ у наукових дослідженнях молодих» (Суми, СУМДПУ ім. А. С. Макаренка, 11–12 квітня 2019 р.).

Всеукраїнські: «Музичне мистецтво: сучасні аспекти дослідження» (Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 27–29 лютого 2008 р.); «Релігія. Філософія. Культура» (Чернігів, ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка, 29–30 жовтня 2015 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено в семи одноосібних статтях: чотири з них опубліковано в наукових виданнях, затверджених МОН України як фахові в галузі «Мистецтвознавство»; одна — у науковому виданні, затвердженому МОН України як фахове у галузі «Мистецтвознавство» і внесеному до міжнародних наукометричних баз даних; одна — у науковому виданні України, внесеному до міжнародних наукометричних баз даних; одна — у фаховому іноземному виданні.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У списку використаних джерел — 226 позицій, з них 37 англійською та 8 німецькою мовами. У додатках вміщено: хронограф літургічних творів та симфоній А. Брукнера; список духовно-музичних композицій за типологією А. Єфіменко (духовна, церковна, духовно-концертна); перелік цитувань духовних опусів у симфоніях композитора; список публікацій за темою дисертації; інформацію про апробацію результатів дослідження. Загальний обсяг дисертації — 203 сторінки, з них основного тексту — 172 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** визначено актуальність теми дослідження, об'єкт, предмет, мету і завдання роботи, сформульовано наукову новизну, практичне значення, надано відомості про апробацію результатів.

У **першому розділі «Духовна музика Антона Брукнера в науковій літературі: музикознавчий та богословський аспекти»** окреслено проблематику дослідження творчості композитора і значення його духовних творів в історії музики епохи романтизму. Розкрито особливості католицького віровчення як засади формування творчої особистості А. Брукнера.

У **підрозділі 1.1 «Творчість Антона Брукнера як предмет наукового дослідження»** здійснено огляд використаних у дисертації праць, серед яких дослідження жанрів духовної музики в науковій літературі (пункт 1.1.1), музикознавчі роботи про життя і творчість А. Брукнера (пункт 1.1.2), богословська література як ключ до розуміння канонічних текстів (пункт 1.1.3).

У музикознавчих джерелах висвітлено різну проблематику в дослідженні літургічних жанрів загалом і духовних творів А. Брукнера зокрема. Відзначено зростання зацікавленості духовною спадщиною зарубіжних та українських композиторів XIX–XX століть.

Огляд брукнерознавчої літератури дав змогу дійти висновку щодо векторів наукового осмислення творчості майстра. Дослідники симфонічної творчості композитора зазначають, що стильові риси музики А. Брукнера є наслідком укорінених у його свідомості християнських догматів та непохитної віри в Бога. Автори брукнерознавчих праць не вдаються до глибокого аналізу творів митця

в богословському аспекті. Науковці одноставно зазначають, що віра в Бога була для А. Брукнера самим життям, але не розглядають утілення біблійних образів у його творах у богословському контексті. Тобто стверджують, що композитор демонстрував свою віру, але уникають розмови про саму віру. Однак заглиблення в семантику канонічного тексту як такого, що втілює атрибути Бога, та її прояв у музичному тексті твору дасть змогу розкрити авторське розуміння канонічних текстів, їх семантику в музичному творі.

У підрозділі 1.2 «**Антон Брукнер: формування релігійного світогляду**» виявлено риси особистості композитора, охарактеризовано його релігійний світогляд та етапи його формування. Зазначено, що митець завжди прагнув своєю музикою максимально правдиво і доступно розповідати про «улюбленого Бога».

У другому розділі «**Стильові особливості мес Антона Брукнера**» проаналізовано меси композитора як центральний жанр літургічної музики. Меси раннього періоду розглянуто з позиції спадкоємності традицій. Формування авторського стилю простежено на прикладі *Missa solemnis* (1854); на основі аналізу трьох великих мес, які належать до зрілого періоду, виявлено стилістичні особливості творчого методу А. Брукнера.

У підрозділі 2.1 «**Розвиток традицій у месях раннього періоду та формування авторського трактування музичних образів**» розглянуто три ранні меси — *Missa brevis in C «Windhaager»* (WAB 25, 1842), *Kronstorfer Messe d-moll-F-dur* (WAB 146, 1843–1844) та *Messe für Gründonnerstag in F* (WAB 9, 1844–1845). Робота в жанрі меси на початку творчого шляху, з одного боку, була зумовлена передусім прихильністю А. Брукнера до вчення церкви, з іншого — певну роль відіграла й потреба в оновленні церковного репертуару та забезпеченні необхідного музичного супроводу під час храмових подій. Ранні меси мають невеликий обсяг, виконавський склад обмежений чотириголосним хором, музичний матеріал — класичною гармонією, силабічним складом та дуже простими інтонаційними зворотами. Тому ці твори нагадують учнівські вправи з гармонізації. Ранні *Missa brevis* ще не мають ознак творчої індивідуальності, вони є прикладом копіткої учнівської роботи.

У підрозділі 2.2 «**Реквієм *re minor* (1849): вплив барокової та класицистичної стилістики**» заупокійну месу проаналізовано в аспекті запозичення інтонаційних та стилістичних прийомів, яке можна назвати тотальним.

Підрозділ 2.3 «***Missa solemnis in b* (1854): на шляху до власного стилю**» присвячено виявленню етапів поступового формування авторського відтворення певних образів мес. У *Missa solemnis* простежується системне звернення до барокових риторичних фігур — «стилістичний ретроспективізм» (Ю. Булавінцева). У частині «*Et resurrexit*» *Missa solemnis* образ воскреслого Христа і вселенської Церкви трактовано так, як і у трьох великих месях, у чому вбачаються риси зрілого стилю А. Брукнера. У формуванні засобів музичного втілення Божої слави та величі важливу роль відіграла пишність Санкт-Флоріану. Звідси й «просторовість» звучання *Gloria* та *Credo*. Ісус Христос для Брукнера-християнина — смиренний (покірливий) Агнець Божий, розп'ятий та воскреслий на вічне життя, Який прийде вдруге вже як Суддя. Дві антиномічні

музичні характеристики супроводжують образ Христа: 1) скорботні інтонації, риторичні фігури сходження, упокорення та хреста; 2) пружні висхідні ритмоінтонації, споріднені з величальними темами *Gloria* та *Credo*. Композитор підкреслює догмати втілення та воскресіння Сина Божого. Його образ змальований зазвичай чистими квінтами-октавами, тонічним органним пунктом, динамічним злетом та активною ритмікою.

У *Missa solemnis* А. Брукнер виявив себе передусім як здібний учень: опанував інтонаційно-гармонічні й оркестрові засоби класиків Й. Гайдна й В. А. Моцарта, частково перейняв мелодику Ф. Шуберта, а також показав майстерне володіння поліфонічним письмом. Недаремно Л. Новак назвав *Missa solemnis* «summa musices» тридцяти років життя композитора. Через місяць після прем'єри меси А. Брукнер склав іспит Ігнацу Асмайру (Ignaz Abtmaier), продемонструвавши свою блискучу поліфонічну техніку органної імпровізації. Прийоми гри на органі досить рельєфно виявляються у фактурно-динамічних контрастах частини *Et resurrexit*. Заняття із Симоном Зехтером (Simon Sechter), які почнуться тільки наступного, 1855 року, допоможуть молодому А. Брукнеру знайти власний шлях у музичному світі.

У підрозділі 2.4 «Меса *ре мінор* (1864) як приклад зрілого стилю» визначено інтонаційні, ритмічні й фактурні «зерна»-формули для музичного втілення певних музичних образів. Відповідно, твір має інтонаційно-тематичні «виходи» на створені пізніше духовні опуси. Водночас перша велика меса — це творча лабораторія для зрілих симфонічних опусів А. Брукнера, про що свідчить величезна роль оркестру. У Месі *ре мінор* остаточно сформувалися стильові риси творчості митця, що підтверджується характером утілення центральних образів меси, яке зберігатиметься у творах композитора до кінця його життя.

У підрозділі 2.5 «Меса *мі мінор* (1866): відродження ренесансних традицій» розглянуто, з одного боку, традиції цециліанського руху, для якого характерно відновлення «чистоти» богослужбової музики, ясність канонічного тексту поряд із деякими рисами стилю Палестріни, а з іншого боку — використання сучасних А. Брукнеру гармонічних засобів. Виокремлено дві центральні образні сфери — звеличення Бога-Отця і страждання Бога-Сина. Образ Ісуса Христа як Агнця позначений фактурно-динамічним контрастом — часто *a cappella* на тихій звучності — наче погляд на розп'яття, яке є центром християнського віровчення й католицького храму зокрема. Ключові теми та образи меси свідчать про герменевтичний підхід до їх музичного втілення.

У підрозділі 2.6 «Меса *фа мінор* (1868): романтична концепція» проведено паралелі між трактуванням образів у третій великій месі та двох попередніх. У месах зрілого періоду виявлено такі стилістичні особливості: фактурно-динамічні контрасти, які походять від органної техніки гри (тутійні величальні фрази, як, наприклад, «*laudamus Te*», «*glorificamus Te*», «*propter magnam*»); палестрінівські та барокові риси (низхідні тетра хорди від тоніки до доміанти, мелодичне заповнення тризвуку, поступеневий рух, загальна прозорість фактури, систематичне використання риторичних фігур та числової символіки); тональні відхилення й раптові модуляції у далекі тональності як засіб динамізації

та розширення форми, що є стилістикою романтизму; індивідуалізація партії оркестру (особливо у Першій і Третій месях) як передвісник майбутньої зміни жанрового вектору творчості; романтичні риси спостерігаються у виокремленні двох драматургічних принципів — хвилеподібного, який досягається секвенційними підйомами, та побудованого на фактурних й динамічних контрастах, за рахунок чого утворюються своєрідні архітектонічні блоки.

Одним із вагомих тематичних засобів у А. Брукнера є унісон. Він уособлює образ Вселенської (соборної) Церкви, а також найважливіших постулатів, закладених у канонічному тексті, як, наприклад, багаторазове «вірую у...» центральної догматичної частини меси. Натомість низхідними інтонаціями *lamento* сповнені покайно-благальні молитви крайніх частин циклу.

У ТРЕТЬОМУ РОЗДІЛІ «ДУХОВНІ ХОРИ: ЕВОЛЮЦІЯ СТИЛЮ АНТОНА БРУКНЕРА» проаналізовано духовні твори малої та великої форми. Еволюцію музичної мови композитора простежено на прикладі мотетів раннього та віденського періодів творчості; формування творчого методу розглянуто у псалмах і фесткантаті. У двох останніх духовних опусах, *Te Deum*'i та Псалмі 150, акцентовано авторську ретроспекцію, тобто закріплення стильових рішень, знайдених у попередніх творах.

У підрозділі 3.1 «Засвоєння традицій у творах раннього періоду» розглянуто особливості композиційного рішення у *Magnificat* і Псалмах 22, 114, 146. У перших великих опусах А. Брукнер насамперед удосконалює власну поліфонічну техніку, тому фінальна fuga стає центром композиції. Три тромбони як акомпануючі інструменти композитор застосовуватиме неодноразово і в мотетах, і в другій месі як наслідування барокової традиції. Виявлено, що Псалом 22 за стилістикою нагадує твори В. А. Моцарта та Ф. Шуберта, а кантатні принципи композиції в мініатюрі та хорова fuga в останньому розділі твору — традиції ренесансної та барокової церковної музики. Псалом 114 стилістично неоднорідний: близькість до григоріанського хоралу чітко простежується в діатоніці та мелодиці початкової теми-«алилуї»; майстерна поліфонічна техніка бахівської традиції — у подальшому розвитку тематичного матеріалу; класичні принципи — у гармонії.

Різниця у вісім років між першими псалмами та наступним Псалмом 146 суттєво позначилася на музичному «вбранні». Незважаючи на наслідування стилю попередників, у деяких фрагментах уже можна побачити риси майбутнього стилю А. Брукнера. Саме в цьому творі, написаному за три роки до першої великої меси, є інтонаційні «зерна», теми-«ескізи» зрілого стилю композитора. Фінальна частина, зокрема fuga, стала для А. Брукнера полем відпрацювання та шліфування інтонацій, ритмоформул і мелодико-гармонічної мови. У фіналі псалма-кантати 146 чітко простежується інтонаційний зв'язок із майбутніми творами композитора — славильними темами-образами трьох мес, *Te Deum* та Псалмом 150.

У підрозділі 3.2 «Фесткантата “*Preisest den Herrn*” (1862) та Псалом 112 (1863): на шляху до авторського стилю» виявлено риси зрілого стилю композитора, усталене розуміння образу хвали, узагальненого в одному слові «алилуя». Цим зумовлено вибір інтонаційних формул, таких як вольова висхідна кварта, запозичена з числової символіки попередніх епох, повторення одного звука (зазвичай стійкого) у поєднанні з пунктирним ритмом, мелодичний рух у межах тетра хорду,

опора на звуки тонічного тризвуку. Майстерна мотивна робота, яскрава гармонія, вражаюча симфонічна техніка наближають стиль А. Брукнера до бетховенського, а також стилю церковних творів М. Гайда та інших митців кінця XVIII століття. У кварто-квінтових тональних співвідношеннях А. Брукнер розвиває класичні принципи, у терцієвих і секундових зсувах — романтичні. Незважаючи на те, що робота вважається навчальною, Псалом 112 має чітко виражені ознаки авторського стилю, тим паче, що його написано незадовго до створення Меси № 1.

Псалом 112 є зразком симфонічного типу драматургії, у якому досить великі розділи характеризуються наскрізним розвитком тематизму, у гармонічній мові іноді помітний вплив музики Р. Вагнера. У цьому творі вперше А. Брукнер відходить від традицій. Найбільше це виявляється в інтонаційному складі, а саме виділенні висхідної кварта як лейтінтонації поруч із продуманою мотивно-тематичною роботою та архітектонічною стрункістю. Створений через три роки після Псалма 146, Псалом 112 має яскраві риси зрілого стилю, як і фесткантата.

У творчості А. Брукнера спостерігається рух у двох напрямках: з погляду форми та композиції, митець продовжує класичні принципи, але у трактуванні біблійного тексту й переосмисленні символіки чисел в інтонаційному втіленні яскраво проявляється авторська індивідуальність. У музичній мові Псалма 112 намічено шлях у майбутнє — до Псалма 150, початок якого генетично пов'язаний із початком Псалма 112. Звернення А. Брукнера до такої ж схеми розвитку музичної думки та інтонаційної моделі Псалма 112 є ознакою стилю пізнього етапу життєтворчості, якому притаманні «відтворення особистісно значущого минулого» та «підсумкова концептуалізація власного життя» (Н. Савицька).

У **підрозділі 3.3 «Мотети: традиції та новації»** проаналізовано мотети раннього (пункт 3.3.1) та віденського (пункт 3.3.2) періодів творчості композитора. Відзначено розмаїття текстів і методів роботи з ними, що споріднює творчість А. Брукнера з творчістю Ф. Ліста. У виборі канонічних текстів помітна вірність ренесансній традиції. Майже всі тексти, до яких звертався А. Брукнер, наявні у творах Дж. Палестріни.

У **підрозділі 3.4 «Te Deum (1884) та Псалом 150 (1892) як підсумок життя і творчості композитора»** два останніх духовних твори проаналізовано в аспекті авторської ретроспекції, відзначено «консолідуєчий» (Н. Савицька) тип творчості. На основі аналізу Псалма 150 стверджується, що методи роботи з матеріалом здебільшого подібні до тих, які відзначив В. Коннов, розглядаючи Восьму симфонію композитора. Серед них: варіантний розвиток інтонацій, закладених в одному мотиві; чітка організація матеріалу, об'єднаного варіаційно-варіантними розробковими засобами; контрапунктичне поєднання тематизму різних образних сфер. «Багатоповерхова» концентрична форма твору доводить пріоритет «музичної архітектури» (термін А. Брукнера) не тільки в симфоніях, а й у таких, на перший погляд, компактних і досить простих творах на біблійну тематику (порівняно з месами). Досліджувати симфонії майстра доцільно разом із науковим осмисленням його церковних композицій, «повномасштабним» вивченням усіх духовних творів великих і малих форм. Такий комплексний підхід до творчості А. Брукнера є надзвичайно перспективним напрямом розвитку теми.

ВИСНОВКИ

У **висновках** окреслено чинники, які формували творчий феномен А. Брукнера, на основі чого розкрито: 1) значення релігійного світогляду композитора; 2) стильові риси його творчості.

Антон Брукнер увійшов в історію світової музики не тільки як видатний симфоніст, він був *genius loci* монастиря Санкт-Флоріан, під органом якого і похований. Вислів М. І. Глінки «музика — душа моя» точно відображає сутність музики віденського майстра, адже у цій музиці можна почути найбільші сподівання душі. Духовна музика А. Брукнера безперечно унікальна, вона відіграла важливу роль у розвитку західноєвропейського музичного мистецтва і не тільки.

У процесі реалізації мети дослідження було вирішено низку завдань. Застосовано досвід українського і зарубіжного музикознавства з питань творчості А. Брукнера. Констатовані у працях численних брукнерознавців релігійний світогляд композитора та його пильна увага до втілення канонічних текстів викликали потребу виявити стильові особливості духовної музики митця методом музикознавчо-теологічного аналізу, чим зумовлено звернення до основних догматів католицького віровчення на прикладі катехізису.

У дисертації висвітлено деякі біографічні дані та історію створення церковних хорів крізь призму релігійного світогляду майстра. Звернення А. Брукнера до духовної тематики та вибір певних біблійних текстів зумовлені насамперед особливим значенням закладених у тексті образів. Замовлення написати твір до певної церковної події було лише приводом до залучення вербального тексту, композитор відчував власний потенціал до розкриття змісту біблійного першоджерела музичними засобами.

Робота А. Брукнера в жанрах церковної музики на початку творчого шляху стала фундаментом для формування основоположних принципів творчого методу композитора. Аналіз духовних творів А. Брукнера дає підстави стверджувати, що са́ме глибоке розуміння християнських догматів відобразилося й у симфонічній творчості композитора. Численні цитати з духовних творів у симфоніях А. Брукнера свідчать, що композитор не тільки порушує загальнофілософські теми, а й розповідає про Бога. Робота в літургічних жанрах дала митцю змогу відшліфувати майстерність поліфонічного письма, оркестровки, сформувати власні прийоми трактування біблійних текстів та образів.

Оскільки глибоко сприйняте католицьке віровчення спричинило формування творчої особистості А. Брукнера, аналіз його духовних творів потребує біблійного контексту, тобто залучення теологічних праць з метою глибшого розуміння канонічних текстів та особливостей їх інтерпретації майстром. Завдяки застосованому в дисертації музично-теологічному аналізу виявлено кілька образних сфер з усталеним музичним утіленням канонічного тексту.

Пізнання Бога через Його діла завдяки розумовій діяльності спонукало композитора до прославлення. **Величальні образи** посідають провідне місце в духовних творах А. Брукнера. У вербальному тексті до величальної сфери належать слова *laudamus* («прославляємо»), *glorificamus* («величаємо»), *Dominus Deus Sabaoth* («Господь Бог Саваот»), *lobet den Herrn* («славте Господа») тощо. У музичному тексті гімнічний характер утворюють тутійне звучання хору й ор-

кестру, пружна ритміка з використанням подвійного пунктиру, ямбічні квартові та октавні стрибки, якими сповнена вокальна партія. За рахунок останніх одразу ж розширюється діапазон вокальних партій і створюється ефект обширності. Цей прийом стане типовим для подібних образів не тільки у творах духовної тематики, а й у симфоніях.

Непохитна віра у Триєдиного Бога була стрижнем життя А. Брукнера, відповіддю на поклик Бога та Його любов. Символ віри, викладений у третій, центральній частині меси, має неодноразову прокламацію віри та об'єкту віри. Саме тому у трьох великих месях слово *Credo* є лейтмотивом, має однакове музичне втілення. У творах композитора віра кореспондує із вченням про Церкву як «Мати усіх віруючих», що пояснює викладення еклезіологічної строфи *Credo* аналогічно лейтмотиву — міцним унісоном. Починаючи з *Missa solemnis*, написаної ще в ранній період творчості, трактування образу Церкви в А. Брукнера є незмінним. Строфа «*Et unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam*» («[вірую] в єдину, святу, соборну й апостольську Церкву») викладається діатонічно, «крокуючими» в поступеновому мелодичному русі четвертними, чим нагадує григоріанські піснеспіви; остинато в контрапункті низьких струнних додає словам ваги та водночас дієвості, міцності.

У христологічному розділі *Credo* А. Брукнер виділяє **образ страждуючого Христа**. Значення жертвовної смерті Спасителя композитор підкреслює риторичними фігурами, інтонаціями *lamento*, співом *a cappella*. Аналогічне музичне рішення має розділ *Qui tollis*, який міститься в центрі тричастинної композиції *Gloria*.

Утілення **догмату воскресіння**, викладеного у строфі *Et resurrexit*, кристалізується, починаючи з *Missa solemnis*. У месях зрілого періоду розділ *Et resurrexit* за музичною характеристикою наближається до величальної образної сфери, але А. Брукнер виокремлює образ воскресіння завдяки тремоло й органному пункту в оркестровій партії та стрімким динамічним і мелодичним злетом у партії хору. Саме так А. Брукнер зображає образ Божої могутності, величі та слави.

Учення про другий прихід Христа, також закладене в символі віри, А. Брукнер відображає без збентеженості, що свідчить про прийняття ним Божої благодаті та усвідомлення світлого майбутнього. Тільки підкреслення фактурно-динамічним контрастом слів *vivos* (живих) та *mortuos* (мертвих) є своєрідним застереженням про Страшний суд.

Як для католика, А. Брукнер, порівняно, наприклад, із Ф. Пуленком, майже не приділяє уваги образу Діви Марії, шанування Богоматері мало, очевидно, для композитора другорядне значення. Про це свідчить невелика кількість маріанських піснеспівів у творчій спадщині А. Брукнера — лише п'ять хорових мініатюр і частково фесткантата присвячені образу Матері Божої. Могутній Бог-Творець у «повноті Своєї слави» є центральним образом духовних опусів А. Брукнера. Як постімпресіоніст Поль Сезанн був «художником однієї гори», так А. Брукнер — художником одного Бога.

Сприйняття вчення щодо отримання спасіння через добрі діла відображається в музичному трактуванні покайних розділів мес, а також у деяких частинах *Te Deum*. Молитва *Kyrie eleison* та завершальний розділ останньої частини меси *dona nobis pacem* є у А. Брукнера проханням про помилування та сподіванням на

отримання вічного життя, визнанням власної недосконалості й гріховності. У *Te Deum*, частині *Aeterna fac* та фузі *in Te domine speravi* зокрема, вимогливість, наполегливість прохання та впевнений характер є своєрідним відбиттям церковного вчення про повсякденне християнське життя. Як митець був наполегливим у дотриманні певних релігійних обов'язків, присвяті себе кропіткій праці та смиренному звершенню життєвого шляху, так і просив у Бога жаданого вічного життя. І в цьому виявляється його дитяча віра. У церковних хорах А. Брукнер був зосереджений на втіленні основоположних догматів віри, адже, як відомо, «віра від слухання, а слухання через Слово Христове» (послання до Римлян 10:17).

Стильові особливості духовної музики А. Брукнера розглянуто в кількох напрямках — мелодиці, гармонії, формі. На всіх рівнях наявний стильовий синтез.

У мелодиці А. Брукнер поєднує поступеневий рух, притаманний григоріанському хоралу, зокрема, низхідний рух тетраходами від тоніки до домінанти, мелодичне заповнення тризвуку, типові для стилю Дж. Палестрини. Барокову традицію використання риторичних фігур та принцип числової символіки композитор системно застосовує для втілення біблійних образів. Риторичні фігури, серед яких тема хреста, *catabasis*, *passus duriusculus* супроводжують теми жертвовної смерті Христа. Висхідна кварта як мелодичний стрибок та в поступеному русі відображає догмат спасаючої та дієвої віри в Єдиного Бога. Для брукнерівської мелодики притаманне віртуозне трактування хорових партій — по-перше, поступовий низхідний та висхідний рух охоплює широкий діапазон, особливо у передкульмінаційних розділах, секвенційних підйомах; по-друге, за допомогою кварто-октавних стрибків стрімко розширюються межі діапазону та загальний амбітус теми. В унісонах, якими супроводжуються теми *Credo* й аналогічні за образністю теми псалмів і мотетів, спостерігається декламаційність. У церковних мотетах, створених під впливом цециліанського руху, А. Брукнер застосовує діатонічні лади, зберігає загальну прозорість фактури.

Риси епохи романтизму найяскравіше виявляються у гармонічних засобах. Типові для стилістики романтизму тональні відхилення й раптові модуляції у далекі тональності є у А. Брукнера засобом динамізації та розширення форми. Гармонію А. Брукнера характеризують: зіставлення тонічного і другого низького (неаполітанського) ступенів на рівні мелодики та гармонії, розвиток терцієвих тональних зв'язків, органний пункт різних формацій.

Щодо форми А. Брукнера, спостерігається збереження бахівської та класицистичної традицій, які виявляються у творах великої форми, у яких fuga є завершальним етапом. Оркестрову прелюдію перед фугою можна порівняти з органною імпровізацією, майстром якої, подібно до Й. С. Баха, був А. Брукнер. У творах раннього періоду, серед яких Реквієм, псалми, *Missa solemnis*, удосконалюється майстерність поліфонічного письма. Романтичні риси виявляються у виокремленні двох драматургічних принципів розвитку — хвилеподібного, який досягається секвенційними підйомами, та побудованого на фактурних і динамічних контрастах, запозичених, своєю чергою, від техніки органної гри. Ставлення А. Брукнера до останньої частини циклу як до узагальнення інтонаційно-тематичного матеріалу є спільною рисою його мес та симфоній.

Дослідження духовної музики А. Брукнера в музично-теологічному ракурсі дало змогу спочатку досягнути глибинний зміст канонічного тексту, а потім простежити за авторським утіленням цього тексту і проявом стильових особливостей, розкрити світоглядні засади творчості композитора. У духовних творах А. Брукнера наявні не тільки збереження традицій попередніх епох, перетворення та розвиток романтичних тенденцій, а також передбачення музичних знахідок майбутнього. Окремого наукового дослідження заслуговує порівняння творчості Й. С. Баха, А. Брукнера, О. Месіана та А. Пярта як композиторів-проповідників. До цього переліку церковних композиторів, безперечно, можна додати й українських митців (наприклад, А. Веделя). Літургічна музика композиторів світу в музично-богословському аспекті, безумовно, потребує докладного дослідження.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових виданнях, затверджених МОН України як фахові у галузі «Мистецтвознавство»

1. Дробиш А. А. Біблійний текст як першооснова музичних образів меси мі мінор Антона Брукнера // Українське музикознавство : наук.-метод. зб. / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2013. Вип. 39. С. 75–91.
2. Дробиш А. А. Месса *f-moll* А. Брукнера: тематическое единство цикла // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 99 : Музичне мистецтво: сучасні аспекти дослідження. Кн. 3 : зб. ст. Київ, 2012. С. 78–89. (Серія «Наукова думка молодих»).
3. Дробиш А. А. Утілення канонічного тексту в “Te Deum” Антона Брукнера // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : наук. журн. Київ, 2015. № 1 (26). С. 28–34.
4. Дробиш А. А. Релігійний світогляд як основа творчості Антона Брукнера // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : наук. журн. Київ, 2016. № 1 (30). С. 86–94.

Стаття у виданні, затвердженому МОН України як фахове в галузі «Мистецтвознавство» і внесеному до міжнародних наукометричних баз даних

5. Дробиш А. А. Псалом 112 Антона Брукнера: на шляху до творчої зрілості // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : наук. журн. Київ, 2019. № 4 (45). С. 19–31.

Стаття у фаховому іноземному виданні

6. Дробиш А. А. Воплощение догматов католической церкви в духовной музыке Антона Брукнера // European Journal of Humanities and Social Sciences = Европейский журнал гуманитарных и общественных наук. Vienna : Premier Publishing s.r.o, 2020. № 1 2021. P. 3–9.

**Стаття у науковому виданні України,
внесеному до міжнародних наукометричних баз даних**

7. Дробиш А. А. Псалом 150: стильові особливості // Молодий вчений : наук. журн. 2019. № 2 (66). С. 21–25.

АНОТАЦІЯ

Дробиш А. А. Духовна музика Антона Брукнера: жанрово-стильові особливості. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 Музичне мистецтво. — Національна музична академія України імені П. І. Чайковського. Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ, 2021.

У дисертації розглянуто духовну музику Антона Брукнера в аспекті його релігійного світогляду. У роботі узагальнено досвід українського та зарубіжного музикознавства. Висвітлено основну проблематику в дослідженнях літургічних жанрів загалом та духовних творів А. Брукнера зокрема. Розкрито необхідність докладного аналізу духовної музики композитора в богословському аспекті.

Висвітлено відповідні біографічні факти й історію створення церковних хорів крізь призму релігійного світогляду майстра. Робота А. Брукнера у жанрах церковної музики на початку творчого шляху стала фундаментом для формування основоположних принципів творчого методу композитора. Доведено, що саме глибоке розуміння християнських догматів є першоджерелом симфонічної творчості композитора. Робота у літургічних жанрах дала змогу композитору відшліфувати майстерність поліфонічного письма, оркестровки, сформувати власні прийоми трактування біблійних текстів та образів.

Розглянуто найважливіші для формування творчої особистості А. Брукнера особливості католицького віровчення; духовні твори митця проаналізовано в біблійному контексті, тобто залучено теологічні праці з метою глибшого розуміння канонічних текстів та особливостей їх інтерпретації у творчості композитора. Застосовано методи музично-теологічного аналізу, завдяки чому виявлено кілька образних сфер з усталеним музичним трактуванням.

Ключові слова: духовна музика А. Брукнера, догмат, жанрово-стильові особливості, біблійний текст, віра, музичний образ.

АННОТАЦИЯ

Дробиш А. А. Духовная музыка Антона Брукнера: жанрово-стилевые особенности. — Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 Музыкальное искусство. — Национальная музыкальная академия Украины имени П. И. Чайковского. Министерство культуры и информационной политики Украины. Киев, 2021.

В диссертации рассмотрена духовная музыка Антона Брукнера в аспекте его религиозного мировоззрения. В работе обобщён опыт украинского и зарубежного музыковедения. Освещена основная проблематика в исследованиях литургических жанров в целом и духовных произведений А. Брукнера в частности. Раскрыта необходимость подробного анализа духовной музыки композитора в богословском аспекте.

Освещены некоторые биографические факты и история создания церковных хоров через призму религиозного мировоззрения мастера. Работа А. Брукнера в жанрах церковной музыки в начале творческого пути стала фундаментом для формирования основных принципов творческого метода композитора. Доказано, что именно глубокое понимание христианских догматов является первоисточником симфонического творчества композитора. Работа в литургических жанрах позволила композитору отшлифовать мастерство полифонического письма, оркестровки, сформировать собственные приёмы трактовки библейских текстов и образов.

Рассмотрены важнейшие для формирования творческой личности А. Брукнера особенности католического вероучения; духовные произведения композитора проанализированы в библейском контексте, то есть привлечены теологические работы с целью более глубокого понимания канонических текстов и особенностей их интерпретации в творчестве мастера. Применены методы музыкально-теологического анализа, благодаря чему выявлены образные сферы с устоявшимся музыкальным воплощением.

Ключевые слова: духовная музыка А. Брукнера, догмат, жанровые стилистические особенности, библейский текст, вера, музыкальный образ.

SUMMARY

Drobysh A. A. Sacred music of Anton Bruckner: genre and style features. — Qualifying Scientific Work on the Rights of Manuscripts.

The thesis for obtaining the degree of Candidate of Arts degree in the specialty 17.00.03 Musical Art. — The Ukrainian National P. I. Tchaikovsky Academy of Music, Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. Kyiv, 2021.

The dissertation considers the spiritual music of Anton Bruckner in the aspect of his religious worldview. The paper summarizes the experience of Ukrainian and foreign musicology. The main issues in the research of liturgical genres in general and spiritual works of A. Bruckner in particular are highlighted. The necessity of a detailed analysis of the composer's spiritual music in the theological aspect is revealed.

Some biographical facts and the history of the creation of church choirs through the prism of the religious worldview of the master are highlighted. A. Bruckner's work in the genres of church music at the beginning of his career became the foundation for the formation of fundamental principles of the composer's creative method. It is proved that the deepest understanding of Christian dogmas is the primary source of the composer's symphonic work. Work in liturgical genres allowed the composer to hone the skills of polyphonic writing, orchestra, to form their own methods of interpretation of biblical texts and images.

The most important features of Catholic doctrine for the formation of A. Bruckner's creative personality are considered; The spiritual works of the artist are analyzed in the biblical context, theological works are involved in order to better understand the canonical texts and the peculiarities of their interpretation in the composer's work. Methods of musical-theological analysis were applied, due to which several figurative spheres with established musical interpretation were revealed.

It is proved that majestic images have a leading place in the spiritual works of A. Bruckner. In the verbal text, the words “*laudamus*”, “*glorificamus*”, “*Dominus Deus Sabaoth*”, “*lobet den Herrn*” (“praise the Lord”), etc. are included in the majestic sphere. In the musical text, the hymn character is formed by the sound of the choir and orchestra, elastic rhythmic with the use of double dotted rhythm, iambic quarto-octave jumps, which are saturated with vocal part. Due to the latter, the range of vocal parts is immediately expanded and the effect of spaciousness is created. This technique will be typical for such images not only in works of spiritual themes, but also in symphonies.

A comparative analysis of A. Bruckner's masses was made, and in three large masses the application of the leitmotif technique to the word *Credo*, as well as the established musical embodiment, was revealed. Faith corresponds in the works of the composer with the doctrine of the Church as the “Mother of all believers”, which explains the presentation of the ecclesiological stanza *Credo* similar to the leitmotif — a strong unison. It was found that, starting with the *Missa solemnis*, written in the early period of creativity, the interpretation of the image of the Church in A. Bruckner is unchanged. The stanza “*Et unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam*” words and at the same time efficiency, durability.

The stylistic features of A. Bruckner's spiritual music are considered in several aspects — melody, harmony, form. Stylistic synthesis is revealed at all levels.

The scientific novelty of the obtained results is that in the dissertation for the first time: the urgency of using the hermeneutic method to work with liturgical texts and spiritual works is substantiated; involved theological literature to highlight key dogmas of the Catholic faith; musical-theological analysis of A. Bruckner's spiritual works was carried out; the formation of the author's understanding and realization of certain biblical images in the works of the early period, as well as their crystallization in the works of the mature, Viennese period of creativity; stylistic features of the composer's spiritual and musical heritage are determined.

For the first time in Ukrainian musicology: the peculiarities of Catholic theology and its influence on the musical embodiment of liturgical texts in the spiritual music of Anton Bruckner are considered; the stylistic determinants of A. Bruckner's spiritual works are determined; the experience of modern foreign Bruckner's studying is introduced into the domestic musicological practice; a number of unknown biographical facts were introduced into scientific circulation. Ideas related to the influence of A. Bruckner's works on the development of sacred music in the 20 century were further developed.

Keywords: spiritual music of A. Bruckner, dogma, genre and style features, biblical text, faith, musical image.